

Posof'ta Yaylacılık Geleneği

 Ünal KALAYCI

Eski Türk kültürü için “atlı kültür” ifadesi kullanılmaktadır. At, o dönemin en hızlı, en güçlü ve en önemli savaş aracı olduğu için bu ifade yerindedir. Aslında atlı kültür, **göçebe kültür** demenin başka bir şeklidir. Bulunduğu yerde şartlar zorlaşınca atalarımız oradan göç etmeyi tercih ettikleri bu hayat tarzı, Uygur Türkleriyle değişmiştir.

Uygur Türkleri, acaba, bıçakla keser gibi göçebelğe son vermişler mi, burası bilinmez. Lâkin bunun böyle olduğunu kabul etmek de doğru değildir. İşte bu süreçte göçebelik şekil değiştiriyor. Yazın serin, yüksek yerlere göçülüyor. Kışın daha alçak, daha sıcak yerlere dönülüyor. Yani hayat, en azından iki yerleşim alanı arasında devam ediyor. Bir oraya bir oraya gidiliyor.

Yarı göçebe hayat tarzı, günümüzde birkaç şekilde varlığını sürdürmektedir. Birincisi yaylacılık geleneğidir. Özellikleri farklılıklar göstermekle birlikte hâlâ Türk kültürü içinde ağırlığı olan bir hayat biçimidir. İkincisi bağcılık geleneğidir. Meselâ Kahramanmaraş'ta en az iki aileden birinin bağı vardır. Üçüncüsü ise post modern göçebelik diyebileceğimiz şekilde yaz mevsimini, yazlıkta geçiren Türklerin yaşayışıdır.

Ahıska kültürü içerisinde de yaylacılık geleneği çok yaygındır. Yunus Zeyrek, Celalabad'da konuştuğu Ahıskalı sürgünlerden Kadim Kızı Raife Nine Ahıska'dan bahsederken yaylanın katkısını da vurguluyor ve Ahıska'da hayatın çetin olduğu iddialarına karşı çıkararak şunları söylemiş: “*Kim demiş onu? İnanma! Biz tarlalarımızda buğday yetiştirirdik. Elmamız, armudumuz, üzümümüz, karpuzumuz vardı. Küçük köyümüz savaş zamanı devlete 13 ton fasulye verdi. Malımız, davamız vardı. Yaylalarda yağ, peynir yapardık. Bizi sürdükleri zaman ambarımız doluydu. Kimler yağmaladı malımızı?*”¹

Her ne kadar zayıflamış, şekil değiştirmiş hatta can çekişiyor olsa da yaylacılık geleneği varlığını sürdürmektedir. Bu yazımızda Ahıska kültürünün bir

parçası olan Posof kültüründe yaylacılık geleneğinden bahsedeceğiz.

Yaylaya çıkmanın amacı kış hayatına hazırlıktır.

Posof'un muhtelif köy gruplarını yaz mevsimi boyunca ağırlayan birkaç yaylası vardır: Urama, Ulgar ve Ğırma...

Nisan ayı gelince köy ihtiyar heyetinin öncülüğyle her haneden bir kişinin katıldığı toplantı yapılır. Toplantıda yayla için ya ücretle bir bekçi seçilir ya da sıra ile bekçilik yapılmasına kara verilir. Eğer bekçi tutulursa onun ücreti köylüden toplanır. Eğer bekçilik işi sıraya bağlanırsa köydeki her aile, belirlenen günde yaylaya gider ve yayladaki görevini yapar. Yaylada bekçi ne yapar? Baharın gelmesiyle biraz daha yakın köylerin çobanları, hayvanlarıyla birlikte yaylalara kadar uzanırlar. Dolayısıyla bir kış boyunca metruk olan yaylalarda insan görülmeye başlanır. Şu veya bu sebeple yayla evlerine zarar verilebilir. Yayla bekçisi, yayla evlerine ve mer'alara mukayyet olur. Ayrıca köyden yaylaya erken çıkmaları da önler. Çünkü birkaç ailenin erken çıktığı düşünülürse hem köyün düzeni bozulacak, hem de otlaklar haksız yere kullanılmış olacaktır.

Havanın durumuna göre mayıs sonları ile haziran ayı başlarında yaylaya çıkılır. Yaylaya çıkma heyeti, her evden bir kişinin belirtilen yere gelmesi için eskiden köy bekçisine davul çaldırır. Elektriklerin gelmesinden sonra, yani seksenli yıllardan sonra, cami hoparlöründen duyuru yapılmaktadır. Toplantıda yaylaya çıkma günü belirlenerek, bütün komşuların birlikte hareket etmeleri kararlaştırılıyor.

Belirlenen günde herkes yayla eşyasını, aracını gerecini, hayvanlarını alarak yaylanın yolunu tutuyor. Yaylaya çıkarken karşılaşılan en ilginç görüntü, kucağında ya da sırtında dana ya da kuzu taşıyan insanlardır. Çünkü hayvanın doğuracağı gün bilinmez. Bazen çıkılacak akşam doğurabilir. Bu durumda kimi zaman o hayvan yavrusuyla birkaç gün sonra yaylaya çıkarılır. Kimi zaman da o gün diğer

hayvanlardan ayrılmasını diye yavaş yavaş çıkarılır. Tabii dana yolda yorulduğu zaman hayvanın sahibi kimi zaman danayı sırtında ya da kucağında taşır. İşte o zaman bir hayvanı insanların çocukları kadar sevdiklerini anlarsınız. O zaman, mal canın yongası sözünün somutlaştığını görürsünüz.

Yayla kelimesi yerine yörede eş anlamlı olarak “dağ” kelimesi de kullanılmaktadır. Çünkü yaylalar genellikle dağlık yerde kurulmuştur. Dağa çıkılırken bir de mani söyleme geleneği vardır. Yayla yollarında söylenen manilerden ikisi şöyledir:

*Bu dağlar olmasaydı,
Çiçeği solmasaydı,
Ölüm Allah'ın emri,
Ayrılık olmasaydı*

*Bu meşe ala meşe
Gün kalha kölge düşse
Beni yardım edenin
Evine şivan düşse*

Yayla evleri genelde üç bölümden oluşur: Birinci bölme, insanların yaşadığı bir göz geniş oda ki ona yayla damı da denir. İkincisi, damın hemen önünde, yarı örtük, koyunların veya büyükbaş hayvanların kaldığı ağıl. Üçüncüsü buzağuların kaldığı, danalux denilen bölmedir. Tabii yayla damlarının duvarı taş, direği taş, sediri taş, tavanı taştır...

Posof yaylalarının en meşhur geleneği seyran'dır. Seyran, aynı yaylaya çıkan köylerin genellikle gençlerinin katıldığı temmuz şenlikleridir.

Yaylaya yerleşip duruma göre on beş, yirmi gün geçince köy gençlerini bir telâş sarar. Tabii en büyük telâş da gençlerin kendilerini temsilen seçtikleri “delganni başı/delikanlı başı”nı sarar. Çünkü işlere tecrübeli birisi olarak o öncülük eder. Delikanlı başı, önce yaylada yaylacı ninelerin nabzını yoklar. Süt durumunu yoklar, köyde yaşlıların, ihtiyar heyetinin fikrine başvurur. Sonra da delikanlılarla görüşür ve seyran zamanını belirler. Bunu arkadaşlarıyla birlikte yapar. Bazen birkaç köy birlikte seyrana çıkar; o zaman bir de diğer köyün delikanlılarıyla görüşüp beraber tarih belirlerler.

Seyran yaklaşıncı başka köylerden o köye gelenler olur. Davul zurna da ayarlandıktan sonra belirlenen günde kimi aracıyla kimi yürüyerek yaylaya çıkar. Seyran en az üç gün üç gece olur. Seyran, aslında ağır yaz işlerinden önce gençlerin eğlenmesi, neşe bulması içindir. Eğlencenin mimarı davul zur-

nadır. Herhalde günün en az on iki saatinde davul zurna çalınır ve yöre oyunları oynanır.

Eğlencenin ikinci kısmı güreştir. Hele meydan kurulunca ben güreşmem diyemezsin. Büyüklenden biri kolundan tutar, ortaya çıkarır. Biri de öteden başkasını tutar, çıkarır. Muhtemelen göz koyduğu kız da bunları izlemektedir. Kaçsan kaçılmaz. İşte o an güç gösterisi başlar. Ölümüne güreşirsin. Yensen de yenilsen de kalkınca kucaklaşırsın.

Seyranın üçüncü eğlencesi futboldur. Ağaç direkler kurulur ve kimi zaman köyler arası âdeta bir güç gösterisi başlar.

Eğlencenin dördüncüsü de yemektir. Yaylada durumuna göre yenilir içilir. Eh sevdalılar da fırsattan istifade konuşurlar, dertlenirler. Ahitlerini yenilerler. İşin bu yönü, daha ziyade annelerin oğulları için kız beğenmesiyle ilgilidir.

Burada şu hususu belirtmeli ki, birkaç gün süren bu şenliklerde halkın ahlâkî değerlerini incitecek davranışlar pek görülmez. Alkol alınmaz. Fakat yabancı ideolojilerin toplumu derinden sarstığı 1970'li yıllarda, bu anlayışa zarar veren ve anne babaların güvenini zayıflatan bir iki kötü örnek, seyran geleneğine zarar verdi. Diğer taraftan da, iç göçün nüfusu azaltması, gençlerin dışarı gitmesi, eski seyranları görünmez kıldı.

Köyde biçim işleri ilerler, yaylada da süt işleri. Kış boyunca yenilecek yağlar, peynirler hazırlanır. Posoflular, süt ürünlerine genel bir isim olmak üzere “ağarti” derler. Sağılan hayvanlardan kış için tuluxlar dolusu peynir; külekler dolusu yağ, ayran yapılır.

Tabii kış yakacağı olan tezeği de unutmamalıyız. Tezek de yaylalarda hazırlanıp, köye getirilir; kışın sobalarda yakılır.

Yaylaların bulunduğu rakımı yüksek tepelerde kar da eksik olmaz. Belki havaların çok sıcak olduğu yıllarda bir, iki ay kar eriyebilir. İşte köyde gün boyu biçim işinde yorulan evin erkeği, babası yaylaya geleceği zaman annelerin haberi varsa bir jest yaparlar. O dağlara çocukları gönderip sini ya da sitille, yemek için kar getirirler. Eskiden yenilirdi de. Hele erimeye yüz tutan o kar buz gibi olur ve insanı mükemmel serinletir. Dağ eteklerinde çayır biçenlerin yoğurdu karla karıştırarak yemelerini de unutmamalı!

Yayladaki kadınlar köyde çalışan eşlerini özleyince telefon edemezlerdi tabii! Çok sonradan öğrendiğimiz bir metotları olduğunu biliyoruz. Küçük

çocuklar köye giderken kadın çocuğa tembih eder: **“Eman de ki danaluğun duvari uçmuş. Gelsin da yapsın.”** Köye giden bu haber, muhatabı tarafından anlaşılır! İlk fırsatta yaylanın yolu tutulur ve yayla damının tamiri yapılır!

Yaylada hayvanları çoban otlatır. Çoban, sabahın erken saatlerinde hayvanları yükseklerle, dağlara götürür. Öğlen üzeri yaylaya getirir. Sütler sağıldıktan sonra tekrar götürür ve gün batarken akşam saatlerinde tekrar getirir. Çobanların yaşadığı en ilginç durum kendinin ya da hayvanların sınırı geçmesidir. Yani önceki SSCB sınırı, şimdiki Gürcistan sınırı... O zamanlar bu sınır boylarında şu veya bu şekilde halkın gündemini işgal eden ne vak'alar yaşanırdı...

Artık ağustos bitiyor, eylül görünüyor. Yaylada havalarda soğumaya başlıyor. Köyde işler hafifliyor. Tarlaların, köy çayırının hesabı görülmüştür. Bu zamanlar, yayladan inme vaktidir. Bir zamanlar, yaylaya çıkma hazırlıkları yapanlar, şimdi inme hazırlıklarıyla meşguldür.

Yayladan inerken yapılan hazırlıkların en önemlisi, iki üç gün süren yemek pişirme işidir. Bu yemek neden pişirilir. Yayla da eşyayı toplayacak insanlar, yolculuk yapıp köye inecekler, inince de tekrar o eşyayı köydeki evlerine yerleştirecekler. Yani iki üç gün iş sürecek. İşte bu esnada yemek pişirmeye uğraşmamak için bozulmayan katıkları yemekler pişirilir. En önemli yemek “içli kete”dir. Yayladaki fırında pişirilen içli ketelerin içinde, daha önceden kavrulmuş helva vardır. Hele kaymaklı bazlama diyebileceğimiz gevrekler... Denilebilir ki, gevrek, yayladan inenlerin alâmeti farikasıdır. Zira yaylacı nineler, heybelerine

Posof - Urama Yaylası.

yerleştirdikleri bu gevrekleri, yayladan köye gelirken rastladıkları çobana, yolcuya, her Allah'ın kuluna bu gevrekten bir tane, iki tane vererek köye ulaştır. Doğrusu şu ki, yolcular da, uzaktan görünen atlı nineden gevrek umarlar.

İki veya iki buçuk ay süren ayrılık sona ermiştir. Her hanenin kadını, erkeği, kış için payına düşen hazırlığı yapmış olmanın rahatlığı içinde, huzur ve güvenle, hayatı yerinde saydıran mevsimi beklemektedir...

“Eylülde kağnılar gıcırda

Yayla dönüşü

Bir mevsimboyu süren dünya tükenir

Taşlı Yollardan

Köye dönen gönüllerde

Ayrılık hüznü derindedir.”²

Yaylaya çıkarken ve inerken, taşıma aracı olarak öküz ve kağrı kullanılmaktaydı. Yaylacı hanımlar da bu yolculuğu süslenmiş atlarla yaparlardı. Günümüzde ne at kaldı ne kağrı... Artık her şey traktörle taşınıyor. Ama insanı hüzünlendiren bir husus var ki, artık o eski yaylalar, yaylacılar ve Temmuz şenlikleri, eski canlılığıyla yaşamıyor. Bazı köyler hiç çıkmamakta, bazı köylerden de sadece birkaç hane yaylaya çıkmaktadır.

Bir gün olur mu, Posof köylerinden giden nüfus, geri göç yaşayarak, bu dağları, bu yaylaları yeniden şenlendirsin... ●

Posof - Urama Yaylası.

- 1 Yunus Zeyrek, “Uzaklarda Kalan Kardeşler” Ahıska Araştırmaları, Ankara 2006, s. 335.
- 2 Y. Zeyrek “Urama’dan Zaman” adlı şiirinden.

